

15. ročník evropské soutěže o nejlepší esej pro studenty 2026

vyhlášené

Dr. Albert-Peter Rethmann, spolkový předseda Ackermann-Gemeinde,
a Doc. Dr. Matěj Spurný, předseda Společnosti Bernarda Bolzana.

Téma:

„Univerzální lidská práva – krásný mýtus světa včerejška?“

3. místo:

Václav Pavlů, 25 let, M.A. European Studies, Mgr. Mediální Studia

Univerzální lidská práva – krásný mýtus světa včerejška?

Na plakátech se slova „lidská důstojnost“ lesknou jako pozlacené písmo na starých knihách. Ve skutečnosti však často připomínají spíš kulisu: hezkou fasádu na domě, v němž se bydlí jinak, než se navenek slibuje. Svět se tváří soucitně – a přitom se s ním obchoduje, jako s lehkou děvou. Mluví se o právech – a přitom se vše jen přepočítává na bezpečí, na zisk, na „nutné oběti“. Co když je univerzalita lidských práv jen krásná pověst, mýtus, který si vyprávíme, abychom snesli vlastní pohodlí a neviděli vlastní kus viny?

Stačí se podívat blíž, ne na mapu, ale do každodennosti. Lidská práva se totiž neporušují jen tanky a věznicemi. Často se totiž rozpadnou už v tónu hlasu, v posměšku, v pomluvě, v tom drobném „nechte to být“, když někdo vedle nás poníží druhého. A nejzrádnější je ticho: ticho, které z nás dělá slušné diváky neslušných scén. Jsme pak opravdu lidé práv, nebo jen lidé fráží?

Možná jsme, jak se bojím, jen nádoby naplněné hodnotami, které nám společnost nalila do hlav. Opakujeme je jako modlitby – bez víry. Umíme správně říkat „respekt“, „rovnost“, „svoboda“, ale v okamžiku, kdy by nás tato slova měla něco stát, ochotně je odložíme jako kabát. A pak se divíme, že se práva jeví jako mýtus. A právě mýtus vzniká tam, kde se vypráví o něčem, co se nežije.

Nietzsche¹ kdysi hodil do evropské mysli kámen, který dodnes dopadá: Bůh je mrtev. Ne jako senzace pro ateisty, ale jako zpráva o ztrátě společného severu. Když se vytratí

¹ Friedrich Nietzsche (1844–1900) – německý filosof a kritik tradiční morálky. Motiv „Bůh je mrtev“ rozvíjí hlavně ve *Veselé vědě* (1882) a v *Tak pravil Zarathustra* (1883–1885): je to diagnóza ztráty společného smyslu

univerzální autorita, která držela slova pohromadě, začnou se hodnoty rozpadat na soukromé zájmy. Pak už není „dobro“ něco, k čemu se vztahujeme, ale něco, co si vykládáme podle potřeby. A lidská práva? Ta se snadno promění v dekoraci pro ty, kdo zrovna potřebují vypadat ušlechtilé – a v přítěž pro ty, kdo by je měli opravdu chránit.

Hobbes² by se nad tím možná ani nedivil. Člověk člověku vlkem – a za tenkou slupkou civilizace čeká stará známá konkurence, strach a touha mít navrch. V jeho logice je řád křehká přehrada: drží, dokud ji drží moc. Jenže co když se sama moc přestane tvářit, že přehradu potřebuje? Co když se i ti, kteří mluví jménem hodnot, rozhodnou, že je výhodnější být upřímně silný než uhlazeně spravedlivý? Pak se „univerzální“ scvrkne na „pro nás“ – a práva se stanou měnou, kterou si vymění jen ti, kdo mají čím platit.

A přece je tu jiná možnost – ne jako naivní optimismus, ale jako protiváha cynismu. Rousseau³ připomínal, že člověk se rodí svobodný, a přitom je všude v okovech. Ty okovy nejsou jen politické: jsou to i okovy závisti, mamonu a chtíče, které nás vedou k tomu, abychom druhého vnímali jako překážku nebo nástroj. Jenže Rousseau zároveň věřil, že v člověku je schopnost soucitu – ne jako naučená etiketa, ale jako přirozené pohnutí. Možná je právě tohle nejskromnější a nejpevnější základ lidských práv: ne paragraf, ne tribunál, ale prostá citlivost, která v druhém vidí člověka dřív než soupeře.

Vzpomínám si na drobnou situaci, která se nehodí do dějin, ale hodí se do svědomí. Někdo v kolektivu utrousil krutou poznámku na adresu slabšího. Nic „velkého“ se nestalo – a právě to je děsivé. Všichni se jen pousmáli, já také, a šli jsme dál. Až později mě dohnala jednoduchá otázka: kdy přesně jsem tomu člověku vzal kousek důstojnosti? Ve chvíli, kdy jsem mlčel. Tenhle malý hřích je univerzální. A pokud platí, že každý z nás někdy porušil práva druhého, pak platí i to, že každý z nás je může začít znovu naplňovat – ne prohlášením, ale činem, který má někdy podobu jediné věty: „Tohle není v pořádku.“

Možná tedy nejsou lidská práva mýtem světa včerejška, ale mýtem v tom nejlepším smyslu: příběhem, který nás má vyvést z našeho menšího já. Mýtus nemusí být lež: může být horizont. Jenže horizont se neposouvá deklaracemi, nýbrž chůzí. Lidská práva nejsou hotová pravda, kterou stačí podepsat – jsou každodenní práce proti gravitaci lidské pohodlnosti. Když se o ně přestane pečovat, nezůstanou ani jako vznešený ideál; zůstanou jako cynický slogan, který se dá použít k čemukoli.

Co by znamenalo vzít je vážně? Nejen ve velké politice, ale v jazyce, kterým mluvíme; v tom, komu dáme prostor; v tom, zda se postavíme, když je někdo zesměšněn; v tom, zda odmítneme zkratku „on si to zaslouží“. Znamenalo by to připustit, že svoboda není jen právo „dělat si, co chci“, ale i schopnost odolat tomu, co mě zotročuje zevnitř – strachu, závisti, chtíči po uznání. A možná by to znamenalo i nový druh víry: ne víry v nebeský dohled, ale víry v to, že člověk může být lepší, když se k tomu den po dni vrací, i přes vlastní slabost, a i proti proudu.

a hodnot, ne pouhá provokace, ale výzva k přehodnocení a zamyšlení se – nad morálkou, etikou, nad sebou.

² Thomas Hobbes (1588–1679) – anglický politický filosof. V *Leviathanu* (1651) líčí „přirozený stav“ jako prostor strachu a konfliktu; bez autority se společnost snadno rozpadá. Často se s ním spojuje rčení „člověk člověku vlkem“ (*homo homini lupus*) jako varování před chaosem i lidským charakterem.

³ Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) – osvícenský myslitel o svobodě a nerovnosti. V *Rozpravě o nerovnosti* (1755) kritizuje společnost jako zdroj deformací a v *O společenské smlouvě* (1762) hledá podmínky legitimní svobody; odtud i „člověk se rodí svobodný, a všude je v okovech“ – stále aktuální memento.

Jestli Nietzscheho diagnóza platí, pak Bůh jako garant hodnot už nepřijde. O to naléhavěji vyvstává otázka: kdo bude garantem teď? Odpověď je nepohodlná, protože míří na nás. Univerzální lidská práva budou tak univerzální, jak univerzální bude naše odvaha bránit důstojnost i tam, kde se to nevyplácí. A jestli mají přežít, pak ne jako mramorová socha minulosti, ale jako živá, křehká, a přesto tvrdohlavá praxe – v níž se soucit nepředstírá, ale pěstuje.

A přesto se mi do mysli vrací otázka, kterou si nechci zakázat jen proto, že zní naivně: nastane někdy doba, kdy práva a svobody nebudou porušovány? Kdy nebude potřeba připomínat, že člověk není prostředek, ale cíl; že slabost není pozvánkou k výsměchu; že bolest druhého není šum, který lze přehlušit vlastním pohodlím. Upřímně: přeji si to. A doufám, že nejsem sám – že tento tichý, někdy až dětinský sen o spravedlivějším světě stále žije v mnoha lidech, i když se za něj stydíme, protože se nehodí do doby, která miluje ironii víc než odpovědnost.

Vím, že některá přání zůstanou nevyslyšena; že dějiny nejsou pohádka, ale zápas. Přesto se člověk občas neubrání tomu, aby se podíval k nebi a věřil, že alespoň jedna padající hvězda přání vyplní – a pokud ne úplně, tak alespoň v malých úlomcích, které se dají žít. Právě proto má smysl psát takovou esej: ne jako výklad, ale jako apel. Aby každý čtenář – ať už je skeptik, cynik, nebo unavený idealista – v sobě našel stejné přání, jenže hlavně aby ho začal žít. Protože lidská práva nejsou jen práva na život, svobodu a spravedlnost; jsou to i ta křehká práva, která se do manifestů nevejdou tak snadno: právo na smích, na štěstí, na úsměv, na pocit bezpečí mezi lidmi. A jestli se dnes tato práva někde dusí – nátlakem, chudobou, strachem, posměchem, mocí, nebo jen neúčastí okolí – pak možná nejradikálnější čin není velké prohlášení, ale obyčejná, vytrvalá dobrota: zastat se, všimnout si, nepřidat se k davu, nedělat ze zranitelnosti terč. Šířit to dobré, co je ukryto v každém z nás, není sentiment; je to práce. A možná jediná, která může z mýtu udělat skutečnost.

Je to tedy nakonec stále jen mýtus? Snad. Krásný mýtus. Jenže svět včerejška se nevrátí a svět dneška se sám nespraví. Pokud má mít zítřek alespoň obrys spravedlnosti, nebude to díky tomu, že si budeme o právech hezky povídat. Bude to tehdy, až se v malých situacích – právě tam, kde se „nic neděje“ – přestaneme chovat jako diváci. Až si připustíme, že největší hrozbou pro lidská práva není jen moc, která se nebojí a utlačuje, ale i slušnost, která mlčí. A právě i my, každý člověk, každý z nás, je hrozbou i řešením pro bezpráví i udržení základních lidských práv.

„Ne všechno, čemu čelíme, lze změnit; ale nic nelze změnit, dokud tomu nečelíme.“

(James Baldwin)⁴

⁴ James Baldwin (1924–1987) – americký spisovatel a esejista, výrazný hlas boje za občanská práva; psal o rasismu, důstojnosti a sebeklamu společnosti. Známé knihy: *Notes of a Native Son* (1955) a *The Fire Next Time* (1963). Často citovaná věta „*Not everything that is faced can be changed...*“ shrnuje jeho důraz na odvahu podívat se pravdě do očí.